

Flyvebladet

MEDLEMSBULLETIN FOR NORSK FLYMEDISINSK FORENING

Per er blitt 70 år!

Jan Owe har fylt 60!

Ny spalte: Råd og vink fra sjeflegen!

Kurset nok en gang en suksess!

Web siden er flyttet og er på vei til å få en ansiktsløfting, samt at den er oppdatert med foredragene fra siste kurs + Øye og ØNH kompendier! Disse kompendiene kan lastes ned og brukes som oppslagsverk direkte fra din PC!

Kort reportasje fra ESAM styremøte i Oslo og fra ESAM's kongress og generalforsamling i Budapest.

NFF's internasjonale engasjement!

Generalforsamling, en fredelig begivenhet + Årsberetning

Nytt fra styret.

NB: NAMA 2009 i Stockholm er avlyst!! NB !

Etterord fra lederen/redaktøren

Jubileumsspalten:

Vi vil gjerne hedre 2 av foreningens mest sentrale medlemmer og begge har vært med helt fra starten:

Per ble 70 år den 28. januar

og har feiret den i mange fora, bl.a. sammen med venner og kollegaer fra Luftfartstilsyn, FMI og NFF. Vi fikk hylle ham på selve dagen og det var mange gode ord og gaver!

Fra oss i Norsk Flymedisinsk Forening fikk han en DAB digital reiseradio og det satte han stor pris på! Per er et oppkomme av kunnskap og kontakter innenfor vårt lille, spesialiserte felt og vi håper og ønsker at han vil være aktivt med oss i mange år til. Som dere vet, ble Per foreningens første æresmedlem i 2007.

Jan Ove ble 60 den 1. oktober

og det ble også behørig markert med en mottagelse på FMI! Jan Ove har holdt på med flymedisin i en mannsalder og har vært ansatt som lege i luftforsvaret. Vi vil presentere ham bedre i neste nummer og da i forbindelse med at styret har vedtatt å foreslå for generalforsamlingen at han blir utnevnt til æresmedlem i NFF!

Jan Ove fikk en flott ryggsekk i gave fra foreningen! Vi gratulerer!

Råd og vink fra sjeflegen!

Synsundersøkelse og synskorreksjon hos flygere – en stadig utfordring for flylegen

Fra Rolf Heimberg, Flymedisinsk seksjon

Ved å ta utgangspunkt i flylegers innsendte legeerklæringer ønskes å rette oppmerksomheten på denne delen av undersøkelsen. I forbindelse med flymedisinsk etterutdanningskurs i fjor delte vi ut kompendium om synsundersøkelse fra oppnevnt spesialist i øyesykdommer Jörn Beckröge som hold foredrag om temaet i 2007. Flymedisinsk seksjon har fortsatt eksemplarer som kan sendes til interesserte.

Flyger uten brillekrav:

Avstandssyn undersøkes hvert øye for seg og med begge øyene. Det er tilstrekkelig å undersøke visus på mellomavstand og nært for begge øyene samlet.

Fargesyn?

Undersøkes kun hos førstegangssøker til klasse 2 / privatflyger.

Flyger med krav til synskorreksjon på avstand:

Begrensningen går frem av legeattesten, VDL/unifokale avstandsbriller eller VML/multifokale briller. JAR-FCL 3.220 (g) (2) krever at en flyger, dersom synskorreksjon anvendes på avstand, skal se med denne på alle avstander. Det er kun lov å bruke ett par briller eller monofokale linser. Multifokale linser er ikke tillatt. Heller ikke linser i kombinasjon med lesebrille eller avstandsbriller som tas av for å kunne lese!. Flylegen skal angi visus med synskorreksjon som brukes under flyging og for alle avstander. Opplysninger om visus uten korreksjon på nært og mellomavstand er i denne sammenhengen irrelevant!

Monovision?

Flygere skal oppfylle krav til avstandssyn for hvert øye for seg. Presbyope som ønsker å unngå lesebriller og i stedet satser på kontaktlinse på ett øye eller synskirurgi på ett øyet oppfyller sjelden mistekrav til avstandsvisus (visus 0,7 klasse 1/ 0,5 klasse 2). Denne type synskorreksjon resulterer i at flygere blir funksjonelt enøyet, noe som i utgangspunktet ikke er i samsvar med gjeldende synskrav.

Opplysninger om type briller/refraksjon:

Flylegen skal angi om det brukes halv- eller helbriller, unifokale, bi-, tri- eller multifokale briller. Opplysninger om bruk av "vanlige" briller er like verdiløse som farge på innfatningen.

Det er ønskelig at det opplyses om refraksjon., Hos førstegangssøkere til klasse 2 som bruker synskorreksjon er det et krav. Dersom refraksjonen nærmer seg grensen for godkjenning +5 til – 8 dioptrier skal brilleseddel vedlegges.

Førstegangssøker til klasse 2 og synskirurgi:

Operasjonsbeskrivelse, resultat av etterkontroll og opplysninger om preoperativ refraksjon skal foreligge. Sistnevnte er spesielt viktig pga grenser for godkjenning på maks. +5/-8 dioptrier.

Ved spørsmål send gjerne en e-post til rhe@caa.no

Kurs 2008:

Kurset gikk som vanlig den første fredagen i september. Kurset var som vanlig meget godt besøkt med over 100 deltagere. Det var et viktig program og noen av foredragene er nå tilgjengelig på web siden vår.

Det er også .pdf filer av heftene om Øye- og ØNH- undersøkelser. Disse ble utdelt til deltagerne på kurset, men kan også lastes ned fra web. siden! Vi anbefaler at dere gjør dette og legger de lett tilgjengelig på PC'en. Med Adobe Reader er det enkelt og greit.

Konferanse og generalforsamling i ESAM (European Society of Aerospace Medicine), samt videre internasjonalt engasjement (som dere også kan lese noe om i styrereferatene):

Styret (Executive Committee) i ESAM var invitert til Oslo den 22. til 23. juni i fjor. Styret var da NFF's gjester på middag på Frognerseieren restaurant den 21., men høydepunktet ble

nok båtturen dagen etter at møtet var over! Anthony hadde invitert alle med på en tur på fjorden, som også var selve St. Hans aften! Flere av medlemmene hadde koner med så det var nok av mannskap å ta av! Referat fra dette styremøtet og alle ESAM's styremøter kan du finne på www.esam.aero.

European Conference in Aerospace Medicine:

ESAM avholdt sin første konferanse i Budapest den 12.-14. november i fjor med en relativt stor, norsk delegasjon tilstede:

Norge bidrog sterkt til det vitenskapelige programmet med 3 presentasjoner til hovedprogrammet og det var:

MESOPIC CONTRAST SENSITIVITY IN A YOUNG POPULATION
Bente Haugom, T.-E. Strand, Irene Berg

EVALUATING WHOLE BODY VIBRATION LEVELS IN MILITARY AND CIVILIAN HELICOPTERS ACCORDING TO LEVELS DEFINED BY EC (2002/44/EC)

Jan Ivar Kåsin, Anthony Wagstaff

TINNITUS AND HEARING IN A NORWEGIAN AIRLINE PILOT POPULATION

Anthony Wagstaff, P Blum

Det er veldig bra at norsk flymedisin kan bidra på en så signifikant måte til kongresser av denne dimensjonen. Presentasjonene var veldig gode og ble gjennomført og diskutert på en flott måte. Kongressen var veldig godt besøkt og holdt en høy, faglig standard. De som har lyst kan gå til www.esam.aero og finne alle presentasjonene og abstraktene tilgjengelig der.

Generalforsamling i ESAM 2008:

Den påfølgende generalforsamlingen var også en veldig positiv opplevelse for NFF i og med at antallet medlemsorganisasjoner nå var steget til 29 og at medlemstallet i ESAM var på nærmere 3400! På generalforsamlingen var 21 av medlemsorganisasjonene til stede og det synes vi var veldig bra. Det var minimalt med uenighet og heller et stort engasjement for ESAM og for det arbeidet foreningen kan få innflytelse på når det gjelder faget flymedisin og utviklingen av flysikkerhetsarbeidet i Europa! NFF hadde frem til generalforsamlingen, 2 medlemmer i styret: Lars og Anthony. Vi trakk oss nå fra styrearbeidet og det gledelige var at det nye styret ble mye bredere sammensatt enn før i og med at det nå er 7 medlemmer fra 7 ulike foreninger, jeg klipper direkte fra referatet fra generalforsamlingen:

Election of the President:

Roland Vermeiren (Aeromedical Association of Belgium), who accepted.

Election of the Vice-Presidents:

1. Vice-President: Elena Cataman (Moldavian Society of Aviation Medicine), was elected, and accepted.

2. Vice-President: Lilla Ungvary (Hungarian Association of Aeromedical Examiners) was elected, and accepted

Election of the Secretary General:

Paolo Tosco (Italian Aerospace Medicine Association) was elected, and accepted.

Election of Treasurer:

Hans-Werner Teichmüller (German Association of Aeromedical Examiners) was elected, and accepted.

Election of Information Director:

Kevin Herbert (Association of Aviation Medical Examiners) was elected, and accepted.

Additional Member:

Ioannis Diamantopoulos (Hellenic Aerospace Medical Society) was elected, and

accepted.

Men NFF er likevel fortsatt med i det arbeidet ESAM skal gjøre videre bl.a. i samarbeid med EASA (European Aviation Safety Agency som er den europeiske luftfartsmyndigheten. Mer om dette i neste nummer av Flygebladet.

NORSK FLYMEDISINSK FORENING SAKER

REFERAT FRA GENERALFORSAMLING i NFF 2008.

Generalforsamlingen ble avholdt på Hotel Opera fredag 5. september kl. 1730.
22 medlemmer til stede.

Innkallingen og program ble godkjent og Lars ledet generalforsamlingen.

Programmet var kort:

Lars leste opp styrets årsberetning.

Gerd Sissel gjorde rede for regnskapet for 2007 og foreløpig regnskap for 2008. Enkelte praktiske spørsmål, ellers godkjent.

Under eventuelt ble det diskutert den nye politikken til legeföreningen vdr takster for tjenester utenom legenes kjerneområde/forholdet til NAV. Mange av medlemmene ville gjerne ha en felles takstpolitikk, men styret viste til det vedtaket vi hadde gjort og at vi foreløpig holdt oss til legeföreningens beslutning.

Vi avsluttet med middag i tradisjonen tro.

Lars Tjensvoll
Leder

ÅRSBERETNING FOR NFF 2007-2008.

Styret har i perioden bestått av:

Lars Tjensvoll, leder og ansvar for Flygebladet.

Anthony Wagstaff, nestleder og medlem i kurskomiteen

Gerd Sissel Andorsen, kasserer og ansvar for medlemsregister.

Brynjulv Baastad, sekretær

Rolf Heimberg, medlem og medlem i kurskomiteen.

Varamedlemmer er Øyvind Svenningesen og Eigil Gulliksen.

Valgkomiteen er:

Anne Margrete Birkeland (gjenvalg)

Morten Westereng (gjenvalg)

Steinar Bareid (ny, fra styret)

Kurs komité:

Rolf Heimberg

Anthony Wagstaff

Fagutvalg/kvalitetsutvalg:

Lars Tjensvoll

Rolf Heimberg

Jan Ove Owe

Styret har hatt et rolig år med 2 møter:

27. november 2007 og

18. august 2008

De viktigste sakene vi har diskutert, er følgende:

Kurs: Dette har vært styrt av Rolf og Anthony som kurskomité og vi har gjennomgått program og planlegging av et praktiske.

Regnskap og økonomi:

Gerd Sissel har overtatt etter Rolf og hun skal legge frem årsregnskap for 2007 + oversikt over økonomien frem til i dag.

ESAM: Lars og Anthony har fortsatt arbeidet i styret og ESAM er i en rivende utvikling.

Styret i ESAM var også i Oslo i juni. Både Lars og Anthony trekker seg fra styret i november etter å ha deltatt aktivt i over 3 år. ESAM arrangerer kurs som også er åpent for alle medlemmene i NFF. Informasjon om dette ble sendt ut i ekstrasnummeret av Flygebladet. Informasjon er også tilgjengelig på nettsiden til ESAM og vil bli distribuert til alle medlemmer så fort det foreligger. Vi vil søke om å få kurset godkjent som tellende timer til spesialiteten i allmennmedisin og arbeidsmedisin.

Vi har også betalt vår første medlemskontingent til ESAM på 5€ pr medlem.

Medlemstall: Noe usikkert vdr dette, men en oppsummering for 2007 viste at det var 138.5 betalende medlemmer og det er ikke verst!

EASA- NPL 2008 - 17: NFF kommer til å utarbeide en uttalelse til EASA om vårt syn på de delene som har med kvalifikasjon av flylegene og på LPL kravene.

Stipend og/eller pris: Styret har startet en diskusjon om det skal opprettes et stipend og/eller en pris til medlemmer som har bidratt til faget og til foreningens arbeide på en fremragende måte. Evt. et stipend til medlemmer som vil forske, skrive artikler, osv.

Den flymedisinske undersøkelsen og honorar.

Som alle har fått med seg er dette blitt borte fra tariffheftet og styret har diskutert dette og tar legeföreningens beslutning til etterretning og at det nå er fri prisfastsettelse for det arbeidet flylegene gjør. Vi ble om å anmode Legeföreningen sentralt til å ta tak i problemstillingen: Hvorfor skal det være et fritt marked på deler av det leger gjør og ikke på andre ting.

Kvalitetsutvalget har hatt 2 møter for å jobbe videre med videregående kurs i flymedisin som bør være på 60 timer. Vi ble til slutt enige om at det er for omfattende for NFF, FMI og Luftfartstilsynets medisinske seksjon (dvs Rolf) å få til et slikt kurs på nåværende tidspunkt. Det går kurs andre steder i Europa som fyller kravene og flyleger fra Norge blir henvist til disse via Rolf.

Flygebladet og nettsiden: Flygebladet kommer ut med ujevne nummer, 2 hittil i år. Nettsiden dessverre oppdatert også med ujevne mellomrom og det er rom for forbedringer! Vi oppfordrer igjen alle til å skrive innlegg til Flygebladet og nettsiden.

Lars Tjensvoll
Leder

Referat fra styremøtene holdt etter siste Årsmøte:

REFERAT STYREMØTET MANDAG 10 NOVEMBER 2008.

Sted: Dnlf (Legenes hus) Kl. 1630.

Til stede:

Lars Tjensvoll (LT), Anthony Wagstaff (AW), Rolf Heimberg (RH), Gerd Sissel Andorsen (GSA) og Brynjulv Baastad (BB).

1. Gjennomgang av referat fra siste styremøte 18 aug 08. Ingen anmerkninger.
2. Gjennomgang av referat fra generalforsamlingen. Ingen kommentarer.
3. Kurs 2008. RH redegjorde bla for 36 (av ca 100 til stede) innleverte evalueringsskjemaer. Gjennomgående gode tilbakemeldinger, men mange ønsker kortere foredrag (de fleste innleggene på 45 -60 min på årets kurs). Noen ønsker også mer praktisk vinkling med feks vekt på vurderinger av kjennelser osv. Litt diskusjon omkring dette. Det ble foreslått både å presentere kasuistikker med problemer relatert til kjennelsen, og gjennomgang av hva en sertifiseringsundersøkelse bør/skal inneholde. Hva med å ha et fast punkt på hvert kurs med denne type (praktisk) innhold ?
GSA redegjorde for det økonomiske resultatet av kurset. Vi sitter igjen med et overskudd på kr 27.808 etter totale inntekter på kr 105.100.
4. Regnskap pr 31 okt 08 lagt fram av GSA. Se eget skjema utlevert på møtet. Ingen kommentarer til dette.
5. Medlemstall. Stadig diskrepans mellom Legeforeningens medlemstall og våre medlemstall. Iflg Dnlf 172 medlemmer, mens vi kun har registrert 119 betalende medlemmer. Av disse er 107 leger, og 12 ikke leger. GSA tar kontakt med Legeforeningen for å forsøke å bringe klarhet i dette.
6. ESAM. Vi betaler 5 EUR pr medlem til ESAM i årskontingent. ESAMs webside overføres fra vår webside til ESAMs egen webside så snart det er praktisk mulig.
7. ECAM (ESAM-kongressen) er godkjent som kurs tellende i allmenntmedisin, arbeidsmedisin og samfunnsmedisin. Det vil bli god norsk deltagelse på kongressen som arrangeres i Budapest seinere denne uka, både som foredragsholdere og som deltagere. LT deltar på NFFs regning.
8. NAMA 2009. Arrangeres i Stockholm i aug 09. Det foreligger allerede en invitasjon, som RH vil sende ut til alle flylegene med oppfordring om å delta. Kurset vil bli søkt godkjent i allmenntmedisin, arbeidsmedisin og samfunnsmedisin.

9. Stipend eller kurs ? Saken ble diskutert. Det var enighet om at vi bør etablere en form for pris el (hederspris ?) for å belønne en prestasjon el innen det flymedisinske fagfeltet, eller til glede for foreningen. Etter forslag fra LT ble AW og BB oppnevnt som deltagere i en arbeidsgruppe, som fikk i oppdrag å lompe med et forslag til neste styremøte. Forslaget skal si noe om størrelsen på "prisen", og beskrive et forslag til "statutter" eller kriterier for utdeling av en slik "pris".
10. Nytt æresmedlem? Saken ble diskutert og enige om å ta det opp mer konkret på neste styremøte.
11. AW og LT har ennå ikke svart vdr NPA 17-c.
12. "Affiliated membership" i ASMA. Det er tidligere vedtatt i styret at slikt medlemskap skal søkes. Det ble imidlertid ikke gjennomført pga krav til et visst antall medlemmer fra NFF i ASMA. Dette kravet er nå fjernet. Medlemskapet er gratis. Det foreligger noe usikkerhet angående nytten av et slikt medlemskap, ut over at vi da er med i en stor og viktig (den største og viktigste ?) forening i det flymedisinske miljøet i verden.

Neste styremøte foreslås til tir 10 feb 09 kl 1700.

Brynjulv
Sekr

REFERAT STYREMØTET TIRSDAG 11 FEBRUAR 2009.

Sted: Dnlf (Legenes hus) Kl. 1700.

Til stede:

Lars Tjensvoll (LT), Rolf Heimberg (RH), Gerd Sissel Andorsen (GSA) og Brynjulv Baastad (BB).

Ikke til stede:

Anthony Wagstaff

1. Gjennomgang av referat fra siste styremøte 10 nov 08. Anmerkning til pkt 8. LT søker DNLf om godkjenning av kurstimer under NAMA aug 2009 i allmenntidmedisin, arbeidsmedisin og samfunnsmedisin.

Det ble på styremøtet 10 nov 08 vedtatt å betale Kristoffer Tjensvoll kr 10.000 for arbeid utført med foreningens webside. Dette gjelder arbeid utført de siste tre årene.

2. Kurs 2009. Hotell Opera er bestilt for vårt årlige kurs 4 sep 09. RH og AW utgjør kurskomiteen.
3. Regnskap. Det foreligger regnskap for 2008. Underskudd på kr 1.338. Regnskapet er ennå ikke revidert. Ingen kommentarer til regnskapet. Underskuddet forklares skyldes først og fremst utgifter foreningen har hatt i forbindelse med etableringen av ESAM, hvor både LT og AW har vært sentrale aktører.

4. Medlemstall. GSA har undersøkt hva som er grunnen til divergensen mellom egne oppgaver over medlemmer og de tallene DNLF opererer med. Det viser seg at DNLFs tall baserer seg på opplysninger oppgitt av medlemmene selv. Det er grunn til å tro at disse opplysningene er upålitelige (oppgitt etter hukommelse). Vi fastholder at vi pt har 119 medlemmer, hvorav 12 ikke er leger. Krav om innbetaling av medlemskontingent for 2009 blir sendt ut snarlig med frist for innbetaling 1 apr 09.
5. ESAM. LT og AW er ikke lenger medlemmer i styret i ESAM. Imidlertid er det aktuelt for både LT og AW å engasjere seg videre i det internasjonale arbeidet. Det ble diskusjon omkring de økonomiske sidene av slik deltagelse. Det er aktuelt å delta i arbeidsgrupper (ECAST og EHAST). Skal NFF dekke slik deltagelse for våre representanter når ESAM ikke har økonomi til å betale? Korrespondanse pr mail mellom styremedlemmene i tiden etter styremøte har avklart følgende: Vi kan strekke oss til å bevilge kr 60.000 som tilskudd til slik virksomhet som er beskrevet her for 2009. Samtidig må det avklares prinsipielt hvilke oppdrag som er på vegne av ESAM og hvilke oppdrag som utføres for NFF. ESAM må så raskt som mulig settes økonomisk i stand til å drifte sin virksomhet.
6. Stipend eller pris? Arbeidsgruppen utpekt på forrige styremøte har ikke startet sitt arbeid ennå. Salen utsettes til neste styremøte. Dette er sannsynligvis en sak som bør opp på generalforsamlingen.
7. Det foreslås å utnevne Jan Ove Owe til æresmedlem i NFF. Det ble enstemmig vedtatt.
8. NPA no 2008-17c. Denne ble delvis gjennomgått. Bla enighet om å innta en skeptisk holdning til å la allmennpraktikere generelt utføre sertifiseringsundersøkelser av innehavere av luftfartssertifikater. Også skepsis til at det legges opp til livslang gyldighet på autorisasjonen til flylege.
9. NFF som høringsinstans i flymedisinske saker. LT skriver på vegne av NFF til Luftfartstilsynet og anmoder om at NFF kommer på deres liste over høringsinstanser.
10. Eventuelt. RH redegjorde for et svindelforsøk mot NFF. Han har besvart en fax fra Tyskland med spørsmål om å returnere faxen med opplysninger bla om foreningens internettadresse/faxnr og tlfnr. Det viste seg at han på denne måten aksepterte et oppdrag om annonsering etc på internett med en pris på nesten kr 10.000 årlig i tre år. Han har protestert på dette. Dette er en kjent sak for Forbrukerombudet, og Dine Penger har også referert til lignende saker.

Neste styremøte foreslås til tir 9 jun 09 kl 1700.

Brynjulv
Sekr

Etterord:

Som dere har lest, så ble dette Flygebladet det mest omfattende så langt i dets 17 årige historie. Etter hvert som jeg skulle skrive referat fra begivenheter og saker, så ble det klart at temaene var blitt mange. Spesielt fordi foreningen nå er mye mer engasjert i internasjonalt arbeid enn før, men noe som er helt i tråd med foreningens formål:

- b. å fremme utviklingen i flymedisin gjennom utveksling av erfaring blant medlemmene, ved vitenskapelig virksomhet og gjennom internasjonalt samarbeid.
- d. å fremme tiltak som er egnet til å øke flysikkerheten.

Det internasjonale samarbeidet vil helt klart fortsette å stige i og med at ESAM er i en rivende utvikling og i og med at vi har søkt om tilslutning (affiliated membership) til AsMA (Aerospace Medical Association) som er det nærmeste man kommer en internasjonal flymedisinsk organisasjon. AsMA er fortsatt veldig dominert av amerikanerne og det amerikanske militæret. Likevel vil nok den økende internasjonale medlemskaren føre til at organisasjonen vil endre seg gradvis.

Det er også derfor styret har vedtatt å lage et eget budsjett for dette arbeidet. For inneværende år har vi besluttet å kunne bruke inntil kr 60 000,-

Husk: det er valg til styret høsten.